

บทที่ ๒

เศรษฐกิจกระแสหลัก เศรษฐกิจพอเพียง และพุทธธรรม

๒.๑ จุดอ่อนของระบบทุนนิยม

ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจเสรี ที่มี กลไกราคา เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของการดำเนินการทางธุรกิจ กลไกราคาจะเป็นตัวบอกทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค ในการกำหนดอุปทาน และอุปสงค์ เช่นเมื่อใดที่ราคาสินค้าสูงขึ้นจากเดิม แสดงความมีอุปสงค์เพิ่มขึ้น ผู้ผลิตจะสามารถผลิตสินค้าเพิ่มขึ้นได้ ตราบเท่าที่ราคาขายยังสูงกว่าต้นทุนการผลิต เป็นต้น และเนื่องจาก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ รัฐ เข้ามายุ่งเกี่ยวน้อยมาก ทำให้มีเสรีภาพมากในการดำเนินการทางธุรกิจ จุดนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เพราะจากการกระจาย รายได้ที่ไม่เท่ากันของประชาชน จะด้วยเหตุปัจจัยทั้งในอดีต หรือ ปัจจุบันก็ตาม ผู้ที่มีรายได้ หรือ ทรัพย์มากกว่า ย่อมมีโอกาสทางธุรกิจมากกว่า ถ้าคนเหล่านี้เป็นผู้ที่เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว โดยเห็นแก่ตัวมากๆ เขาเหล่านี้จะเบียดเบียน และก่อกวนความเดือดร้อนให้กับสังคมมาก เช่น การรวมตัวกันเพื่อการผูกขาดสินค้าและบริการของบริษัทใหญ่ๆ ทำให้ต้นทุนต่อหน่วย ต่ำกว่าที่ธุรกิจรายย่อย จะขายได้ จึงต้องล้มเลิกกิจการไปในที่สุด เข้าทำนอง ปลาใหญ่กินปลาเล็ก ตลอดจนการรุกรานสิ่งแวดล้อม ในรูปของการลงทุนเพื่ออุตสาหกรรมในที่ต่างๆเพื่อผลประโยชน์ของตน โดยไม่มีการคำนึงถึงผลกระทบที่ตามมา ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากมายดังเป็นที่ทราบกันอยู่ ปัญหาคือ ตัวระบบทุนนิยม หรือผู้ที่นำระบบทุนนิยมมาใช้ ใครกันแน่ที่ เป็นผู้ก่อปัญหา ถ้าระบบมีปัญหา เราจะสามารถแก้ไขระบบทุนนิยม แล้วจึงนำไปสู่การแก้ปัญหาได้หรือไม่ เช่นสร้างระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ขึ้นมา ทดแทนทุนนิยม แต่ในความจริง ทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ดีจะ ยืนยงกว่าระบบอื่นเช่นสังคมนิยม อาจจะเป็นเพราะ^๑ ข้อดีหลายๆอย่างของทุนนิยมเอง เช่น ให้เสรีภาพในการทำธุรกิจ การมีสิทธิในทรัพย์สิน กระตุ้นให้เกิดการทำงาน^๒ แต่ทุนนิยมก็มีข้อเสียดังได้กล่าวข้างต้น จะอย่างไรก็ตาม ระบบทุนนิมนั้น ในแง่ทฤษฎียังมีผู้เห็นว่าเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ สิ่งที่เราต้องการคือ การแก้จุดอ่อนบางอย่างของระบบนี้ มีผู้พยายามหาวิธีแก้จุดอ่อนของทุนนิยมหลายแนวทาง ในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยเสนอว่าเศรษฐกิจพอเพียงอาจเป็นทางเลือกทางหนึ่ง สำหรับการแก้จุดอ่อนของทุนนิยม

^๑ สมภาร พรหมทา, “ทุนนิยมกับพุทธศาสนา.” วารสารพุทธศาสนศึกษา ๕ (มกราคม-เมษายน ๒๕๔๕): ๒.

^๒ งานที่เขียนวิเคราะห์จุดแข็งทางทุนนิยม เช่น Ayn Rand, “Capitalism: The Unknown Ideal” (New York : Basic Book , 1980).

๒.๒ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาของเศรษฐกิจกระแสหลัก

สำหรับประเทศไทย ปัญหาของทุนนิยมเริ่มตั้งแต่เมื่อรัฐบาลมีนโยบายการพัฒนาประเทศด้วยการเปลี่ยนจากระบบเกษตรกรรมแบบครัวเรือน ไปเป็นเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ในปี ๒๕๐๑ เน้นการเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าโดยรัฐเป็นผู้ลงทุนก่อสร้างโครงการพื้นฐานจากเงินกู้ต่างประเทศ หากทางข้างหน้าด้วยการเร่งการส่งออกสินค้าเกษตร ขยายพื้นที่เพาะปลูก ลดพื้นที่ป่า และส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นหลัก จากจุดนี้ เริ่มเกิดปัญหาการกระจายรายได้ ต่อมาเกิดปัญหาราคาพืชผลตกต่ำทั่วโลก รวมทั้ง ทำให้การส่งออกมีปัญหา และการสร้างหนี้สินเกินตัวของรัฐบาล

ต่อมาเกิดช่วง"ฟองสบู่" คือราคาที่ดินได้ถีบตัวสูงขึ้นจากการที่ค่าเงินเยนลอยตัว ทำให้ ญี่ปุ่นย้ายฐานการผลิตมาไทย รวมทั้งประเทศที่เป็นคู่แข่ง ผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับธุรกิจที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงฐานะอย่างรวดเร็ว รวมทั้งแรงงานไทยราคาถูกลงกว่า ทำให้เกิดความเติบโตทางด้านอุตสาหกรรมอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน รวมทั้งมีการสนับสนุนด้วยเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากต่างประเทศ ซึ่งมีผลทำให้ภาคอสังหาริมทรัพย์เติบโตขึ้นด้วย ซึ่งเป็นช่วงการใช้เงินเกินตัวทั้งภาครัฐและเอกชน จนในที่สุดเมื่อมีจำนวนหนี้มากขึ้น ทำให้นักลงทุนขาดความเชื่อมั่นในเศรษฐกิจของประเทศ พากันทวงหนี้และนำเงินออกนอกประเทศ ฟองสบู่แตก และเศรษฐกิจของประเทศดิ่งเหวในปี ๒๕๔๐^๑ อย่างที่ทราบดีกัน จึงสรุปว่าเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจนั้น มีอย่างน้อย ๔ ประการคือ

ก. การขาดความรู้และความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ไม่มีการเตรียมตัวให้ความรู้ เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ได้ผลเต็มประสิทธิภาพ เช่น การเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตจากภาคเกษตรกรรมพื้นบ้าน มาเป็นเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ในเวลาอันรวดเร็ว ขาดการปูพื้นฐานเพื่อการเตรียมความพร้อม ก่อให้เกิดผลเสียต่อรากฐานทางการเกษตรของประเทศ

ข. กิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นด้วย "ความโลภ" ไม่ใช่สิ่งที่ยากทำอย่างจริงจัง

---

^๑ อภิชัย พันธเสน, "เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง กับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์," เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๔๒ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง, โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน ชลบุรี, ๑๘-๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๒. (เอกสาร ไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ค. ความเสี่ยงสูง ไม่มีการพึ่งตนเอง พึ่งแต่ตลาดต่างประเทศ เงินกู้จากต่างประเทศ เมื่อต่างประเทศไม่ให้พึ่งจึงประสบความเสียหายอย่างรุนแรง

ง. ขาดคุณธรรม และจริยธรรม เช่น กรณีการ"ล้มบนฟูก"ของผู้บริหารสถาบันการเงินต่างๆ การมีส่วนได้เสียของหน่วยราชการในการขอสัมปทานต่างๆ ตลอดจนผู้ถือหุ้นรายใหญ่ที่เอาเปรียบผู้ถือหุ้นรายย่อย ในตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น

ดังนั้น การขาดคุณธรรมในการดำเนินธุรกิจ เช่น ความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความไม่รู้จักประมาณ การให้เงินเกินตัว การทำธุรกิจแบบหวังแต่ผลประโยชน์ในระยะสั้น การขาดข้อมูลที่ต้องเพื่อประกอบการตัดสินใจ และการทุจริต ล้วนเป็นภัยร้ายที่ทำลายเศรษฐกิจทั้งสิ้น ระบบเศรษฐกิจที่ดำเนินการตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเปรียบเหมือน ต้นกล้าที่งอกขึ้นมาใหม่จากพื้นดินในป่าที่ถูกเผาไหม้อย่างรวดเร็วแล้วด้วยไฟป่า เพื่อความหวังและการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ต้นกล้ายังต้องการ การดูแลอย่างเป็นระบบทั้งในทางจริยธรรมและการกำกับดูแล ในแง่จริยธรรมนั้นพระพุทธศาสนาจะเป็นรากฐานที่ดีของต้นกล้าเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเติบโตอย่างแข็งแรงในวันข้างหน้า

๒.๓ พุทธธรรมจะช่วยสร้างความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร

เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ดูเหมือนว่า จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่ผู้นำไปใช้ ต้องมีคุณธรรมมาประกอบจึงจะประสบความสำเร็จ เช่น ความพอประมาณ ความซื่อสัตย์ ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้การดำเนินการในระบบเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ทฤษฎีใหม่ ประสบความสำเร็จได้ คุณธรรมดังกล่าวมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา และเข้ากันได้ดีกับคำสอนหลักๆเช่น ทางสายกลาง สัมมาอาชีวะ เป็นต้น

แม้ว่าคำสอนในพุทธศาสนานั้นจะมีได้มีการระบุอย่างชัดเจนนักในเรื่องทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจ แต่หลักธรรมจำนวนไม่น้อยในพุทธศาสนาได้กล่าวว่า ชาวพุทธที่ดีควรมีชีวิตทางเศรษฐกิจอย่างไร หลักธรรมเหล่านี้อาจเรียกรวมๆว่า"ศีลธรรมในทางเศรษฐกิจ" (economic morality) ของพุทธศาสนา อนึ่ง แม้ว่าการดำเนินการในด้านเศรษฐกิจน่าจะมีความเกี่ยวพันกับความเป็นพระสงฆ์อยู่น้อย เนื่องจากเป็นกิจของฆราวาส แต่ความเกี่ยวพันในทางโลกและทางธรรมยังมีอยู่ พระนั้นเป็นผู้บอกทางธรรม ทางที่ถูกที่ควรแก่ญาติโยม ส่วนญาติโยมก็บูชาพระรัตนตรัยโดยการดูแลพระสงฆ์ให้ไม่ต้องเดือดร้อนเรื่องการทำกิน เพื่อจะได้ปฏิบัติธรรม ไปสู่พระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ โดยไม่ต้องขึ้นกับอิทธิพลของทางโลก เพื่อการขึ้นทางธรรมแก่ญาติโยม เป็น

ความสมดุล ของสังคม ที่พระสังฆสอนญาติโยมจากความประพฤติที่ดี ทำให้เกิดศรัทธานำไปสู่การปฏิบัติธรรมตามคำสอนในที่สุด

ชีวิตนักบวชนั้นในแง่หนึ่งอาจใช้เป็นตัวอย่างแสดงสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตทางเศรษฐกิจของพุทธศาสนาด้วย ที่สำคัญไปกว่านั้นคือปัจจุบันมีพระสงฆ์ไทยจำนวนไม่น้อยที่แสดงบทบาทในการสนับสนุนชีวิตทางเศรษฐกิจ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ทัศนะทั้งสองคือพระธรรมและพระสงฆ์จึงมีส่วนโดยตรงในการเป็นรากฐานของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงก็เช่นเดียวกับพุทธธรรมโดยในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเองก็มีพุทธธรรมแทรกอยู่มากมาย สิ่งนี้เป็นตัวที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจเกิดความสมดุล คือไม่มีความ“เกินไป” ในด้านใดด้านหนึ่ง ผู้ที่นำระบบเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ จะพบว่าเกิดความสมดุลในด้านรายได้และรายจ่าย ตนเองและครอบครัวมีความสุขจากการมีหนี้้น้อยหรือไม่มีเลย ภาวะความกดดันหายไป เกิดความสุขจากชีวิตที่เป็นอิสระ หรือในด้านผู้ผลิต จะเป็นผู้ลงทุนด้วยความรอบคอบระมัดระวังทุกขั้นตอน ไม่ให้เกิดการเบียดเบียนเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและสังคม นักวิชาการ นักธุรกิจ ข้าราชการต่างๆ ต้องทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ทุกคนดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ ความอดทน สังคมก็จะเป็นสังคมที่สมดุล มีแต่ความพอดี พออยู่ และพอประมาณ ตามแต่ความสามารถของแต่ละคน ไม่มีการดำเนินชีวิตในรูปแบบที่ “มากเกินไป” และที่สำคัญ รัฐต้องมีการดำเนินการต่างๆให้สอดคล้องกับความสมดุลนี้ สามารถกระจายมาตรการต่างๆไปได้ทุกระดับชั้นทุกสาขาอาชีพ ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียง คือ พุทธธรรม ของเศรษฐกิจระบบทุนนิยม จากการปรับเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป เศรษฐกิจพอเพียง จะสามารถนำพาให้ทุนนิยมเป็นทุนนิยมที่ สมดุลได้ในที่สุด